

pravní politiku bude plavba provozovat i v dobách příštích. Musí jí ovšem pomáhat i ministerstvo dopravy vhodným vyřešením překlaďistního tarifu.

Shrneme-li a střizlivě uvážíme shora uvedené, nezdá se naše dopravní situace nejhorší. Čekají nás velké úkoly, řekněme si však také upřímně, že mnoho záleží jen na nás samých. Budeme-li pracovat energicky, rychle a rozvážně, zavedeme si pořádek do svého dopravnictví, vybudujeme, doplníme a přepracujeme tarify, udržíme rovnoměrný zájem cizích kolejí o naše zboží a zlevníme dopravní náklady k podpoře nebo dokonce umožnění své životní nutnosti — exportu.

XI. Naše další hospodářská a sociální politika.

Podali jsme v hrubých obrysech přehled změn, které nastaly v našem národním hospodářství okleštěním našeho státu. Z rozboru vyplývají některé důležité skutečnosti, které tvoří východisko pro naši další hospodářskou politiku.

1. Událostmi z podzimu 1938 a jejich likvidací v mnichovském a vídeňském rozhodnutí se změnily do značné míry základní hospodářsko-politické vztahy k našim sousedům. Tyto vztahy nejsou dosud naprosto vyjasněny a normalisovány. Pro další naši hospodářskou politiku je rozhodné, jak budou upraveny a je proto zapotřebí jejich brzkého urovnání.

2. Hospodářsko-sociální složení obyvatelstva Česko-Slovenska zůstává stejné, jako bylo dříve. V celkovém průměru jen asi jedna třetina obyvatel republiky a asi čtvrtina obyvatel českých zemí nachází obživu v zemědělství, lesnictví a rybářství a celý zbytek v průmyslu, výrobních živnostech, obchodě, dopravě, peněžnictví, ve veřejných službách a svobodných povoláních.

Úkolem další hospodářské politiky musí být, jednak aby ustal nezdravý odliv obyvatel z venkova do měst, t. j. vlastně ze zemědělského k jiným, „městským“ povoláním, jednak aby byla zajištěna výživa přirozených populačních přírůstků, které doposud — po tři čtvrtiny století, od dob industrialisace našich zemí — nacházely existenci v průmyslu a v oněch oborech povolání, které více méně souvisí s průmyslem.

Toto je především problém na jedné straně zemědělské, na druhé straně průmyslové politiky. Nelze je dělati ve vzájemné protivě, nýbrž naopak ve vzájemné spojitosti. Ať se shledáme také s jinými příčinami stěhování se obyvatel z venkova do měst, hlavní příčina je hospodářská. Dokud důchod z práce v povoláních „městských“ za normálních poměrů bude vyšší než z práce v zemědělství, při jinak stejných obecných předpokladech živobytí, dotud potrvá odliv z venkova. Ale i kdybychom umělými opatřeními zvýšili důchod zemědělství, což se může stát zvýšením rentability zemědělského podnikání, jsou dány ještě přirozené meze počtu obyvatel, kteří se mohou při zemědělství uživit. Tyto přirozené meze jsou v nerozmnožitelnosti půdy a v zákonu o klesajícím výnosu půdy (výnos nestoupá rovnoměrně s náklady). Zvýšení rentability zemědělského podnikání může být

uskutečněno částečně ještě bez újmy spotřebitelů. Může se tak stát především další racionalisací výroby (zvýšení hektarových výnosů, využití dnes neplodných půd atd.); dále tím, že se zemědělství neomezí jen na výrobu surových plodin, nýbrž že se věnuje více než dosud zušlechťení svých výrobků cestou vlastní výroby zemědělské (ušlechtilé semenářství, ovocnářství, třídění výrobků atd.) nebo dalším průmyslovým zpracováním surových plodů zemědělské práce (výroba marmelád, konserv atd.); dále lze zvýšit rentabilitu zemědělství bez zatížení spotřebitelů lepší organizací trhu (je známo, jak veliké je u některých zemědělských výrobků rozpětí mezi cenami, jež platí spotřebitel, a cenami výkupními u zemědělce — rozpětí, jež často není odůvodněno).

Vyčerpáme-li tyto možnosti zvýšené rentability, třeba se ptáti, máme-li ji ještě dále záměrně zvyšovati, a to k tíži ostatního hospodářství, se zřetelem ke zmíněným přirozeným zákonům o nerozmnožitelnosti půdy a o klesajícím výnosu jejím. Stanoviti mez, co je výhodnější, zda pokračovat a jak daleko pokračovat v umělém zvyšování zemědělské rentability k tíži ostatního hospodářství za cílem zastavení odlivu obyvatel z venkova do měst, se vědecky nedá stanovit. Zkušenosti nám ukázaly, že populační přebytky ze tři čtvrtiny století za tehdejších poměrů v zemědělství nacházely v s m ě s existenci v „městských“ povoláních; počet obyvatel v zemědělství absolutně i relativně klesal. Musíme hledat takovou rozumnou a rozvážnou hranici, která by vyčerpala všechny možnosti úživy obyvatel v zemědělství (se zřetelem ke zmíněným přirozeným zákonům), aniž by tím byly zároveň zhoršovány předpoklady dostatečného rozvoje průmyslu a ostatních otázek hospodářství, kde by nacházely obživu populační přebytky. Kdybychom zvyšovali výnosnost zemědělství k tíži ostatního hospodářství, aniž zemědělství již může uživit více obyvatel (v důsledku přirozených zákonů) nebo aniž zemědělství může nově přijmouti více obyvatel, než by nově uživilo ostatní nezemědělské složky hospodářství, kdyby nebyly zvyšovány ceny zemědělské, pak buď životní míra rostoucího počtu obyvatel klesne, nebo při zachování stejné životní míry musí být omezován počet obyvatel (vystěhovalectvím, omezováním porodů a j.).

3. Česko-Slovensko zůstalo státem s rozsáhlým průmyslem. V celkovém váženém průměru ubylo nám zhruba stejně průmyslu (ať co do počtu závodů, ať co do hodnoty odbytu, ať co do počtu zaměstnanců), jako klesl počet obyvatel. V jednotlivých odvětvích výroby jsou ovšem změny rozdílné. Někde je úbytek výrobnosti větší než úbytek obyvatel, někde obráceně. V prvním případě se snižují nebo zanikají naše přebytky vývozní nebo dokonce nám vzniká potřeba dovozu. Je-li pokles výrobnosti menší než úbytek obyvatel, tu se snižuje naše dosavadní dovozní potřeba, nebo zaniká, nebo dokonce se stáváme státem vývozním.

V každém případě — bez ohledu na to, co bylo řečeno dříve — zůstane naším úkolem, abychom se vhodnou průmyslovou politikou starali o co největší, ovšem o zdravý rozmach průmyslu a ostatních složek na něm závislých. Neboť průmysl a tyto složky ve všech státech světa tvoří předpoklady zvyšované životní míry obyvatel a mož-

nost výživy rostoucího počtu obyvatel. O zakladatelské průmyslové politice ještě píšeme dále.

4. Česko-Slovensko zůstává a musí zůstat jako dosud také státem vývozním. Nemáme dostatek surovin; ztratili jsme naše některá bohatství surovin a pomocných látek (uhlí, lesy atd.); nejsme soběstační ani v mnohých potravinách; jsme státem vnitrozemským, odsouzeným na dopravu a jiné služby cizích zemí; jsme státem kapitálově chudým a do ciziny zadluženým. Abychom všechny tyto potřeby do ciziny mohli uhradit, jsme nuceni vyvážet, a to více vyvážet než dovážet. Jedině vývozem můžeme zaplatiti svůj potřebný dovoz a jediné z přebytku vývozu nad dovozem můžeme uhraditi cizině platy z jiných titulů platební bilance než z titulu dovozu (dopravné, pojištění, pasivní cestovní ruch, úroky, splátky na dluhy atd.). Jedině aktivita bilance zahraničního obchodu (jako dosud) nám zabezpečí rovnováhu celkové platební bilance a tím i rovnováhu měnovou, která je zase předpokladem celé hospodářské rovnováhy doma.

Po všech uskutečněných změnách však vychází na jevo, že kdybychom zanechali složení v hospodářství, jak nám zůstalo, měli bychom obchodní bilanci a tím i platební bilanci pasivní, což by byl stav na delší dobu neudržitelný. Proto je naším úkolem takové zdokonalování hospodářství ve všech jeho složkách, abychom zase jako dříve dosáhli dostatečné aktivity zahraničního obchodu, dostatečné s hlediska platební bilance.

5. Vidíme tento možný praktický postup při zmíněném budování našeho hospodářství:

Od oboru k oboru zjistíme nejdříve svou dnešní spotřební a výrobní kapacitu. Z tohoto přehledu — jakéhosi katastru výroby a spotřeby — poznáme, kde máme nadbytek vlastní výroby a kde naopak vývozní přebytky a jak asi veliké.

Po tomto zjištění pak prozkoumáme, jsme-li v tom kterém oboru, kde je dnes naše výrobnost menší než spotřební kapacita, s to doplněním, rozšířením nebo novým vybudováním této výroby zvýšiti výrobnost, abychom se stali soběstačnými nebo dokonce vývozními. Zároveň s tím třeba seznati potřebné předpoklady zvýšené výroby: jsou-li splněny přirozené podmínky zvýšení nebo nového zavedení té které výroby; jaká je při tom potřeba kapitálu a podmínky jeho poskytnutí; jaké předpoklady cenové, daňové, celní a obchodně politické atd. Podobně je třeba poznání situace u oborů, kde se naše vývoznost naopak zvýšila: možnosti zvýšeného odbytu doma a za hranicemi; předpoklady tohoto zvýšení v oboru politiky cenové, daňové, obchodně politické atd. Je pro nás přirozené, že sice zmíněnou podrobnou východiskovou bilanci výroby a spotřeby mohou sestaviti úřední orgány a že i ony mohou dát podnět a provádět soustavná šetření o potřebách přebudování hospodářství, ale o oněch vlastních podkladech pro uskutečnění této přestavby nebo doplnění se mohou vysloviti jediné praktičtí podnikatelé. Na vládě pak je, aby v součinnosti s praktickým hospodářstvím vytvořila ony potřebné předpoklady, na nichž soukromé hospodářství může budovati. Zde vidíme široké pole působnosti hospodářské rady státní, která by se svým příslušným sekretariátem sestavila onu zmíněnou východiskovou bilanci, provedla rychle a pružně se všemi odvětvími ankety o potře-

bách a možnostech nové úpravy, aby na základě toho vláda postupně a neodkladně sjednávala — pokud je v moci státu — příslušné předpoklady přízpůsobovacího procesu.

Tento postup také zaručuje, že se vyhneme vadným investicím a nezdravému zakládání nadbytečných podniků a závodů, že úsporně použijeme kapitálu a že také předejdeme krisím z nerovnováhy výroby a odbytu. V této činnosti bychom také viděli obsah a smysl „řízení“ hospodářství. Vycházelo by od podnikání samotného; stát by jen sjednával podklad pro jednotný postup soukromého podnikání a podle dohodnutých potřeb by vytvářel předpoklady další praktické činnosti podnikatelské, jinak naprosto svobodné.

Co tu bylo řečeno o výrobě a spotřebě, platí ovšem i o dopravě, peněžnictví a ostatních složkách hospodářství.

6. Velmi důležitou při rekonstrukci našeho hospodářství bude otázka kapitálu. Rekonstrukce ve výrobě, v dopravě a jinde si vyžádá velikých kapitálů. My jsme státem kapitálově chudým a chceme financovati investiční potřeby způsobem nezávadným s hlediska měnového. Bude třeba dělat především doma politiku, která by tvorbu kapitálu všemožně podporovala. Dále bude záležet na tom, podaří-li se nám získati v cizině úvěr. Nejde zdaleka jen o veřejnou potřebu úvěrovou; naopak spíše třeba zdůrazňovati ve výrobě i v dopravě soukromopodnikatelskou povahu nových investic. V neposlední řadě si budeme musit povšimnout blíže způsobů a organizačních zařízení, jakých užívají při podobných investičních a rekonstrukčních hospodářských akcích v cizině, odkudž můžeme — přirozeně se zřetím k našim zvláštním poměrům — čerpat jisté zkušenosti.

7. Hospodářské problémy vyvěrají nám také z toho, že Československo je dnes státem spolkovým: federací tří samosprávných zemí. Není pochyby o tom, že na souladu hospodářské i ostatní politiky těchto tří samosprávných útvarů bude záležet rozvoj hospodářství a tempo, v jakém se to bude dít. Slovensko a Podk. Rus jsou zeměmi v naprosté převaze zemědělskými. Při tom jsou to země s mnohem rychlejším vzrůstem populace. Chtějí-li své obyvatelstvo uživit a zajistit mu stoupající životní míru, musí zintensivňovat své zemědělství ke stupni českých zemí a hlavně musí podporovat průmysl. Slovensko a Podk. Rus jsou zeměmi kapitálově ještě mnohem chudšími než české země. Industrialisaci mohou provádět jen za součinnosti s Čechy nebo s cizím kapitálem. Tato otázka jistě není Slovákům a Rusínům lhostejná, jako nám nebyla lhostejná, když jsme se začali industrialisovat. To je jedna stránka průmyslového podnikání východních zemí naší republiky. Další otázky souvisí s rýze věcnými předpoklady podnikání, ať se to týká politiky finanční, dopravní, správní, otázek právní bezpečnosti atd. Čím jednodušší a harmoničtější bude hospodářská, správní i obecná politika všech tří samosprávných útvarů Česko-slovenské republiky, tím více a rychleji zaznamená úspěchů.

Tímto výčtem akcí, které máme před sebou, si zdaleka neděláme nároku na jejich úplnost. Je mnoho otázek a předpokladů pro to, aby se nám naše úsilí o zajištění nového hospodářského rozvoje podařilo. Připomínáme znovu důležitou otázku našeho hospodářsko-politického poměru ke svým sousedům, který se teprve zčásti nově vytváří, dále jmenujeme namátkou otázku židovskou, speciální problémy stát-

ního finančního hospodářství, vyrovnaní rozpočtu, únosnosti daňové, otázky veřejných zaměstnanců, veřejné správy atd. atd.

Jenom opravdu cílevědomá, soustavná, skutečně národohospodářská a při tom dostatečně rychle prováděná politika nám může pomoci zacelit rány, které jsme utrpěli a ve zmenšeném a zchudlém státě připravit — bude-li se vyvíjet i světové hospodářství a světová politika podle toho — zase lepší budoucnost.

Autory tohoto pojednání jsou:

I. kapitoly: Česko-Slovensko s hlediska zeměpisného — Dr. Rud. Turčín;

části III. kapitoly (viz text) o zemědělské výrobě — Dr. Erv. Mayer;

části IV. kapitoly o uhlí — Dr. Jar. Kratochvíl;

druhé poloviny VII. kapitoly o naší obchodní politice — Dr. Ing. Mil. Horna;

VIII. kapitoly o bankovníctví — vrch. ředitel Frant. Špička;

IX. kapitoly o pojišťovnictví — Assekurátor;

X. kapitoly o dopravě — Dr. Lad. Suchý;

ostatního — Dr. Ing. Vl. Klimecký;

mapy Ostravska — Dr. J. Bukovanský.

Rozhledy

„Mladí vpřed!“

Čas od času se těšívá pozornosti zjev, který se v terminologii ještě nedávno běžné nazýval „diskusí o generačním problému“ a který obyčejně míval ustálený průběh: ať už se mladá generace domáhala vedoucích míst v upřímné víře, že tam svede více než jejich dosavadní držitelé, nebo jen z nedočkavosti, aby se konečně už sama dostala na řadu, a ať ti, kteří jí měli uvolnit svá místa, projevíli neochotu k tomu proto, že neviděli ještě způsobilých nástupců, nebo jen proto, že se jim to nezamlouvalo — výsledek býval obyčejně jen několik nezávažných poklon starších vůči mladým a uvolnění několika míst pro útěchu. Je tedy přirozené, že i dnes je heslo o nástupu mladých, které se znovu stává časovým, v neoficiální veřejnosti komentováno průpovídkami více nebo méně vtipnými, vyjadřujícími zkušeností podloženou skepsi vůči úspěchu jeho uskutečnění. A přece — i když jsme si vědomi, že doba velkých převratů dává oživnouti všelijakým chiliastickým touhám a nadějím a když ani nechceme přeceňovati skutečnost, že výměna generací není už jen předmětem diskuse, nýbrž kategoricky formulovaným imperativem — nemůžeme se uzavírat poznání, že dnes je více důvodů pro jeho uskutečnění, než kdykoliv jindy.

Pokud život v našem státu ještě mohl jakž takž běžeti ve vyježděných kolejích, vyvolala nezpůsobilost člověka na vedoucím místě obyčejně jen mrzutou kritiku. Avšak teď, kdy jsou tyto koleje zataraseny a kdy potřebujeme vtipné a odvážné lidi, abychom se vůbec dostali kupředu, je hodně zřejmé, že vedoucí místo nemůže být jen ozdobou a odměnou pro zasloužilé